

Красимир Делчев

ОНТОЛОГИЯ НА ЧУВСТВАТА В
„БИТИЕ И ВРЕМЕ“ НА ХАЙДЕГЕР

София, 2024

Снимката на корицата е детайл от снимка в Landesarchiv Baden-Württemberg.

© Издателство „Изток-Запад“, 2024

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Красимир Делчев, автор, 2024

© Румяна Дамянлиева, оформление на корица, 2024

ISBN 978-619-01-1432-1

Красимир Делчев

**ОНТОЛОГИЯ
НА ЧУВСТВАТА
В „БИТИЕ И ВРЕМЕ“
НА ХАЙДЕГЕР**

Съдържание

Увод	
Отликата между категориално и екзистенциално разбиране.....	7
Онтология на грижата и връхлитащите около нея чувства.....	18
Онтология на довереността (задушевната запознатост) сът света на замаяността в света, на самотата, на липсата, бремето и на разтоварването (облекчаването) в ежедневието	27
Екзистенциалът „разположение“ и онтология на настроенията	47
Уплахата (боязънта) като модус на разположението	56
Онтология на прочувствено-речевото разбиране	62
Любопитството като екзистенциално-онтологичен феномен.....	77
Основното разположение на страха като отличителна разкритост на насъщното битие	86
Онтология на производните от грижата волечуства	97
Екзистенциалният проект на автентичното битие накъм края и личните чувства, които го съпровождат	113
Екзистенциална онтология на виновеността и на решителността в контекста на съвестта.....	125
Онтология на виновеността.....	139

Онтология на решителността като овъзможняване на фактическата екзистенция	154
Решителност, времеене, сигурност и смъртност	162
Грижа и себестност	173
Времето като онтологичен смисъл на грижата	179
Времето на разположението	190
Литература	202
Приложение	204

Отликата между категориално и екзистенциално разбиране

Фундаменталната (екзистенциална) онтология и херменевтична феноменология на Хайдегер се характеризира с нов подход към чувствата и настроенията.

Хайдегер не използва научните абстрактно-всеобщи, отчуждени от всекидневния език мисловни определения (т.нар. категории) и общи понятия, които превръщат изследваните феномени във вещи, определят ги, тематизират ги като „обект“, проучван безлично и отстранено в незатрогващо противостое не спрямо изолиран „субект“.

Изследваните екзистенциално от него феномени не се овеществяват, не се абстрахират и обобщават като „вещи“ или „свойства“, явяващи се еднозначен „предикат“ в съждения от формално-логично естество, не се изтръгват от живота на набъдно-биващите в света заедно-с-другите в съвместност. Те запазват характера си на конкретни многозначни феномени в ежедневието и биват предрефлективно и пред-предикатно разбрани както се себепоказват, а не хладно разсъдъчно „познавани“ като „обекти на научно знание“.

В този смисъл Хайдегер не борави и с традиционната гносеология, а прилага трансцендентална аналитика и херменевтика за „разбиране“ себепокане на феномените, което е персонално-оцветено и личностно-затрогващо изпитвано без напускане на ежедневието за абстрактно оттегляне в някаква чиста и извисена „теория“, отделена от практическите боравения с „подръчности“ във всекидневието на екзистирането.

За да отличи своя нов фундаментално-онтологичен екзистенциален подход, самият Хайдегер набляга, че работи в своята онтология с „екзистенциали“, а не с „категории“ и се отличава от всеки вид категориална онтология, овеществяваща изследвани-

те феномени по маниера на природните и математически науки, заличаващи основната разлика между присъщия само на човека начин на битие-в-света и ключовата диференция между битие и биващо.

Хайдегер работи с една не-категориална, а екзистенциална онтология, в която феномените на нашето набъдно битие (Dasein) се себепоказват по начин да откриват тяхното изначално (предхождащо научното категоризиране) битие, изследват се пред-предикатно, преди откъсването им от съизначалната им сраснатост в битийни структури.

Това касае и начина на изследване на чувствата екзистенциално, разбираани не като „предикати“ или „свойства“ на „душата“ или „субекта“, нито превръщани в „обект“ на психологическо, антропологическо, богословско или биологическо научно изследване, а откъм основните и водещи „разположения“ (настроения) в ежедневието в съвместния свят с другите в съизначална спрегнатост с разнообразните „подръчно-биващи“ пособия и фактически отнасяния към тях в публичния околел свят институциално или уединено, придобиващи някакъв или губещи всякакъв смисъл за нас.

„Набъдното битие“ е феномен, себепоказващ се съ-изначално в битийната структура на срасналите екзистенциали: разположение, разбиране, реч и пропадане, сред които „водещ“ в откриването на света, битието като „истина-нескритост“, и себепознанието е тъкмо основното разположение (настроение).

Новият феноменологичен подход (респ. метод) на Хайдегер е едновременно структурен и трансцендентално-аналитичен, т.е. изследващ априори условията на възможността за появата и съществуването на видовете феномени. В този смисъл неговите „анализи“ нямат нищо общо с абстрактните анализи на природните науки, а се родят с феноменологията на Хусерл и херменевтиката на Дилтай, при все че Хайдегер се разграничава от тях двамата посредством диференцията: битие – биващо – и структурата „набъдно-битие-в-света-заедно-с-другите“.

Хайдегер разграничава „онтологическите въпроси“ от „онтичните въпроси“; първите касаят битието, вторите – биващото. Неговата екзистенциална онтология не е „дедуктивно констру-

ираща генеалогия“ (1, 11), а предхожда самите частно-научни онтологии и изследва възможността на тяхната собствена поява, състояла се чрез абстрахиране от насъщно-биващото и дисфункционалиране на подръчно-биващото, преставащо да бъде подръчно пособие в едно „за да“ интенционално препращане, и поради тази дефицитност, откриващо се като чисто „налично битие“. Така спрямо овеществяващите онтологии, заличаващи онтологическата диференция между битие и биващо, и забравящи битието, Хайдегеровата екзистенциална онтология се явява един вид „предонтологична“ (1, 12).

Поради това, че от нея биха могли да произлязат всички останали онтологии, Хайдегер я нарича фундаментална онтология (1, 13).

За да разработи почвата за нея той предприема една „деструкция на онтологичната традиция“ (1, 26). Така разчиства пътя за новата екзистенциална онтология на набъдното биващо, каквато липсва и при Кант, повлиян от вещната онтология на Декарт (1, 24). За целта разяснява и своя нов „феноменологичен метод на изследване“, чрез който се характеризира не вещното „Какво“ (същността) на предметите, а се изследва тяхното „Как“ (начин на съществуване). Хайдегер се спира и на предкатегориалното разбиране за феномен, определяйки го като „това, което показва себе си, себепоказващото се, откритото“ (1, 28), проблясващото, излизащото на светло като видно.

Наименованието „феномен“ произлиза от гръцкото „файноменон“, означавайки „себе-показващото-се-само-по-себе-си“. феноменът е по-изначален и фундаментален спрямо абстрахираните сетне и овеществени в категории общи понятия на европейската онтология: „явление“ и „видимост“. „Явлението“ всъщност, включително при Кант, е едно „забулващо непоказване“ (1, 30), отбелязва Хайдегер, визирайки агностицизма на Кант, подхващайки своята „деструкция“ на европейската онтологическа традиция.

Да се изследват чувствата категориално-онтологично като „явления“ би означавало неразбиране на по-изначалното им значение на феномени, т.е. на себе-показвания на битието като не-скритост и на самото насъщно-биващо (Dasein) в света. Те

не биха били разбрани пред-понятийно като „откривания“ на екзистенциалната истина („нескритост“, съгласно тълкуването на Хайдегер на Платоновото разбиране за истина!).

Структурният момент във феноменологичния херменевтичен метод на Хайдегер проличава и в пред-понятийния екзистенциален език на трансценденталните му анализи, чрез който той умишлено се разграничава от категориалния традиционен онтологически език, упорито избягвайки неговите „обща понятия“, заменяйки ги с екзистенциални термини от всекидневния език и превеждайки сам древногръцки и латински термини, подбирайки подходящото значение за своите тълкувания.

Неговият екзистенциален език изобилства с модализации, модални термини и модални изречения („модалността“ – философско-граматически означава: „начин, вид на съществуване“ – *възможен или действителен*). Тя прозира и в самата онтологична разлика между битие и биващо, на която Хайдегер настоява. Например изразът на Хайдегер „може-да-се-бъде“, е от модално естество. Чрез модалността се предава „Как“ – начинът на съществуване на феномените. Хайдегер подбира пред-понятийни модални изрази, за да заобиколи философските обща понятия от абстрактно естество (категиите) възможност – невъзможност, действителност – недействителност, необходимост – случайност (от таблицата на категориите при Кант в „Критика на чистия разум“) чрез изразите: може-не-може, факт, фактичност; увереност, сигурност, несигурност, неизпреваримо, ситуация, избор, битие, нищо, Не-тост...

В критиката си на „общите“ и абстрактни понятия Хайдегер продължава една традиция, идваща от Дънс Скот, за чието учение е защитил дисертация. Но и Аристотел, друг любим автор на Хайдегер, при тълкуването на философските понятия също изброява старателно техните житейски всекидневни употреби в един или друг смисъл.

Пред-понятийното „разбиране“ (*Verstehen*) от лично естество и ословесеното с ярки художествени изрази „слово“ или „реч“, са характерни за мистиците – източни и европейски, допадащи на Хайдегер. „Тъй говореше“ и Ницшевия „Заратустра“. И поетите, вслушани в „гласа на битието“.